

„GRAUDŽIŲ VERKSMŲ“ MUZIKA LIETUVOJE: VIETINĖ AR NEVIETINĖ TRADICIJA?

Alfonsas Motuzas

Vytauto Didžiojo universitetas

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjamas klausimas, „Graudžių verksmų“ giesmės yra vietinė ar nevietinė tradicija? Nagrinėjama „Graudžių verksmų“ muzika Lietuvoje. Išvados pagrindžia tyrimo pradžioje išsikeltą hipotezę, kad „Graudžių verksmų“ muzika yra nevietinės kilmės, atkeliavusi iš kitur, tik turi vietos kolorito.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Lietuva, Graudūs verksmai, religija, liaudies pamaldumo praktikos, muzika, giesmės.

Abstract

The question is – whether Mournful lamentations it's local or non-local tradition?

Purpose of the research: investigate music of the Mournful lamentations songs in Lithuania. The conclusions validate the hypothesis that the Mournful lamentations music in Lithuania is non – local, but brought with Lithuanian colour.

KEY WORDS: Lithuania, Mournful lamentations, religion, national devotional practices, music, songs.

Įvadas

Lietuvoje per gavėnią katalikų bažnyčiose ne kartą teko girdėti giedant „Graudžių verksmų“ giesmes. Besilankant Latvijoje ir Lenkijoje pastebėta, kad jų melodijos skiriasi nuo giesmių, atliekamų Lietuvoje. Kilo klausimas, kodėl nesutampa tų pačių giesmių melodijos? Ieškant atsakymo į klausimą pirmiausia teko susipažinti su publikuota literatūra ir šaltiniais. Lietuvių literatūroje apie „Graudžių verksmų“ muziką 2005 m. rašyta straipsnio autoriaus aukštosioms mokykloms skirtame vadovėlyje „Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje“ (Motuzas, 2005) ir 2012 m. mokslo straipsnyje „Seinų vyskupijos dvasininkijos indėlis į Graudžių verksmų sklaidą Lietuvoje“ (Motuzas, 2012, p. 153–158). „Graudžių verksmų“ maldos ir giesmės pristatomos ir Lietuvos Vyskupų Konferencijos išleistame „Liturginiame maldyne“ (Liturginis maldynas, 1996, p. 378–400) bei „Liturginiame giesmyne“ (Liturginis giesmynas, 1993, p. 375–387).

Latvijoje duomenų apie „Graudžius verksmus“, be liturginių maldynų „Teicit Kungu“ (Teicit Kungu, 1990, l. 58–70), „Slavējiet Kungu“ (Slavējiet kungu, 1994, l. 64–78) ir giesmyno „Teicit Kungu“ (Teicit Kungu, 1987, l. 59–66), aptikti nepavyko.

Išsamiai šių giesmių melodijas pristato lenkų giesmynai: „Śpiewnik kościelny“ (Siedlecki, 1994, s. 776–780), „Śpiewnik liturgiczny“ (Śpiewnik liturgiczny, 1998, s. 494–498) ir „Abba – Ojczy“ (Abba – Ojczy, 2005, s. 298–302).

Susipažinus su šia medžiaga kaip tyrimo objektas pasirinkta „Graudžių verksmų“ muzika Lietuvoje.

Tyrimo tikslas: ištirti „Graudžių verksmų“ Lietuvoje muziką kaimyninių šalių analogų kontekste.

Tyrimo uždaviniai:

- trumpai aptarti istorinę liaudies pamaldumo praktikos „Graudžių verksmai“ kilmę;
- pristatyti Lietuvos ir kaimyninių šalių „Graudžių verksmų“ muzikinius pavyzdžius;
- atlikti pateiktų melodijų pavydžių lyginamąją analizę;
- atlikto tyrimo šviesoje pateikti išvadas.

Latviškos „Rūgtas asaras“ pradžios giesmės „Rūgtas asaras“ melodija (Teicit Kungu, 1987, l. 60.):

Ryugtōs sōpes

Nasteidzūt *mf*

The musical score for 'Ryugtōs sōpes' is written in a grand staff with two systems. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat) and the time signature is common time (C). The melody is in the right hand, and the accompaniment is in the left hand. The lyrics are written below the notes.

Ryug - tōs sō - pes, o - su šaut - ri Myu-su sir - dim du - rit
cau - ri. Myu - su sir - dim du - rit cau - ri.

Lenkiškos „Gorskie żale“ pradžios giesmės „Pobudka. Gorskie żale przybywajcie“ melodija (Siedlecki, 1994, s. 776):

Pobudka Gorzkie żale, przybywajcie

The musical score for 'Pobudka. Gorskie żale, przybywajcie' is written in a grand staff with two systems. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat) and the time signature is common time (C). The melody is in the right hand, and the accompaniment is in the left hand. The lyrics are written below the notes.

1. Gorz - kie ża - le, przy - by - waj - cie.* Ser - ca na - sze
4 prze - ni - kaj - cie, Ser - ca na - sze prze - ni - kaj - cie.

Matome, kad latviška melodija yra originali, tai leidžia paneigti minėtą „Encyklopedia Katolicka“ teiginį, kad šios giesmės melodija yra lenkiška, kilusi iš XVIII amžiaus (Encyklopedia Katolicka, 1989, s. 1310). Lenkiškos

ir lietuviškos giesmės melodinės linijos yra tapačios, skiriasi tik tonacijos. Taigi lietuviška melodija yra tik lenkiškos melodijos kopija, nuspalvinta vietinio kolorito.

Kitą „Graudžių verksmų“ „Giesmės“ tekstą ir melodiją „Encyklopedia Katolicka“ taip pat pristato kaip lenkišką XVIII amžiaus giesmę (Encyklopedia Katolicka, 1989, s. 1310).

Lietuviškos „Graudžių verksmų“ giesmės „Giesmė“ melodija (Motuzas, 2005, p. 60):

Giesmė

Nu - liū - do sic - la, skaus - mas šir - di - j su - u - pa:
5 A - ly - vų kal - ne mie - las Jė - zu - us klū - ū - po
9 ant vei - do puo - la, net krau - ju
12 ra - so - ja, sun - kiai a - al - suo - uo - ja.

Latviškos „Rūgtas asaras“ giesmės „Lai žālums rūnās“ melodija (Teicit Kungu, 1987, l. 61):

Lai žālums rūnās

Nasteidzūt *mf*

Lai žā-lums rū - nās, sō - pes sir - di nū - mōc. O - li - vu
Kad lo - bais Je - zus sō - pu gai - tas i - sōc.

Lenkiškos „Gorskie żale“ giesmės „Żal duszę ścisca“ melodija (Siedlecki, 1994, s. 777):

Żal duszę ścisca

1. Żal du - szę śel - ska, ser - ce bo - leść

4 / czu' je,* Gdy słod - ki Je - zus

7 / na śmierć się go - tu je,* Klę - czy w O - groj - cu,

11 / gdy krwa - wy pot le - je,* Me ser - ce mdle' je.

Pažvelgus į šių giesmių melodines linijas iš karto matyti, kad latvių ir lenkų melodijų slinktys beveik identiškos, išskyrus tai, kad latviška kai kur judresnė. Skiriasi ir tonacijos. Lietuviška melodija yra originali savo melodika ir ritmika.

Kitos „Graudžių verksmų“ giesmės „Rauda“ melodiją lenkų muzikologai kildina iš lotyniško grigališkojo choralo (Motuzas, 2005, p. 60), kuris kartu su krikščionyste pasiekė Lenkiją, vėliau – Lietuvą ir Latviją.

Lietuviškos „Graudžių verksmų“ giesmės „Rauda“ melodija (Motuzas, 2005, p. 61):

Rauda

Jē - ē - zau, didžiūņ ieškotas žiauriai nu - žū - dy - ti,
gyvybės da - vē jau tvir - čia - au - sias,
o Die - ve mie - liau - au - sias!

Latviškos „Rūgtas asaras“ giesmēs „Jezus, brīsmēigai krysta nōvei“ melodija (Teicit Kungu, 1987, l. 62):

Jezus, brīsmēigai krysta nōvei

Nasteidzūt *mf*
Je - zus, brīs-meigai kry - sta nō - vei Tau-tas va - cō - ku
nū - lamts. Muns mī - lais Je - zus!

Lenkiškos „Gorskie žale“ giesmēs „Jezu, na zabcie“ melodija (Siedlecki, 1994, s. 778–779):

Jezu, na zabcie
Lament duszy nad cierpiącym Jezusem

1. Je - zu, na za - bi - cie o - krut - ne.*

2
Ci - chy Ba - ran - ku od wro - gów szu - ka - ny.*

3
Je - zu mój ko - cha - ny!

Matome, kad latviška melodija yra originali, o lenkiška ir lietuviška melodijos – beveik tapačios. Jos yra grigališkojo choralo tipo, skiriasi tik tonacijos. Taigi lietuviška melodija yra lenkiškos melodijos kopija, pasižyminti tik vietiniu koloritu.

Kitos „Graudžių verksmų“ giesmės „Garbė Tau, Jėzau“ melodija, remiantis lenkų giesmynais, sukurta XVIII amžiuje lenkų kompozitorių (Abba – Ojczy, 2005, s. 298).

Lietuviškos „Graudžių verksmų“ giesmės „Garbė Tau, Jėzau“ melodija (Motuzas, 2005, p. 61):

Garbė Tau, Jėzau

Gar - bė Ta - au, Jė - è - zau, Šlo - vė Ta - au,

4
Kri - is - tau, Die - ve Kū - rė - jau ir At - pir -

8
kė - jau! Tu gar - bin - gia - au - sias, Tu šlo - vin -

12
giau - au - sias, Tu my - li - miau - sias!

Latviškos „Rūgtas asaras“ giesmēs „Esi sveicynōts“ melodija (Teicīt Kungu, 1987, l. 63):

Esi sveicynots

The musical score is written in a grand staff with a treble and bass clef. The key signature has three flats (B-flat, E-flat, A-flat), and the time signature is common time (C). The melody is in the treble clef, and the accompaniment is in the bass clef. The lyrics are written below the treble staff.

E - si svei-cy-nōts, e - si gū - dy-nōts, Par mums smō - dā -
6
tais un pa - za - mō - tais! E - si sla - vy - nōts, vi - sur
12
dau - dzy - nōts, Dīvs bez - ga - lei - gais!

Lenkiškos „Gorskie żale“ giesmēs „Bądź pozdrowiony“ melodija (Siedlecki, 1994, s. 779–780):

Bądź pozdrowiony

Bądź po - zdro wio - ny, bądź po - chwa - lo - ny,
dla - nas zel - żo - ny i po - hań - bio - ny!
Bądź u - wiel - bio - ny, bądź wy - sla - wio - ny,
Bo - że nie - skoń - czo - ny!

Palyginę šios giesmės pavyzdžius matome, kad latviška melodija pasižymi savitu koloritu, kuris atsiskleidžia tam tikra ritmika ir tonacijomis. Lietuviška melodija yra originali.

Graudžių verksmų giesmės „Skundas“ tekstą ir melodiją lenkų giesmynai pristato kaip „Lamentacija“ (Abba – Ojceze, 2005, s. 302). Straipsnio pradžioje minėjome, kad „Graudžių verksmų“ pamaldumo praktikos tradicijos pradininkai yra lenkai, kurie XV a. gavėnios metui sukūrė pasijos žanrą „Lamentacijos“ (Droga Krzyżowa, 1987, s. 26). Taigi galima manyti, kad ši giesmė yra lenkiška. Pažvelkime į šios giesmės melodines linijas.

Lietuviškos „Graudžių verksmų“ giesmės „Skundas“ melodija (Motuzas, 2005, p. 62):

Skundas

Šir - dī ge - lia, liū - dī sic - la, nēr ra - my - bēs,
4
nieks ne - mie - la: plē - šo dras - ko so - pu - liai
7
plē - šo dras - ko so - pu - liai.

The musical score for 'Skundas' is written in a single system with three staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a common time signature (C). The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes. The second staff starts with a measure rest and continues the melody. The third staff also starts with a measure rest and concludes the piece with a double bar line.

Latviškos „Rūgtas asaras“ giesmēs „Ak, es Mōte“ melodija (Teicit Kungu, 1987, l. 64):

Ak, es Mōte

Videji *mf*
Ak, es Mō - te nū - sku - mei - gō! So - pe ma - ni spīž brīs -
8
mei - ga, Zū - byns sir - di cau - ri dur. Zū - byns sir - di cau - ri dur.

The musical score for 'Ak, es Mōte' is written in a single system with two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 4/4 time signature. The tempo and dynamics are marked 'Videji' and 'mf'. The melody is written in the treble clef, and the piano accompaniment is in the bass clef. The lyrics are written below the notes. The second staff starts with a measure rest and continues the piece.

Lenkų „Gorskie żale“ giesmės „Ach, ja Matka tak żaloszna“ melodija (Siedlecki, 1994, s. 780):

Ach, ja Matka tak żaloszna
Rozmowa duszy z Matką Bolesną

1. Ach, ja Mat - ka tak - ża - lo - sna! *

3 Bo - leść mnić sci - ska nie - zno - śna, *

5 Miecz me se - rce prze - ni - ka,

7 Miecz me se - rce prez - ni - ka,

Matome, kad visos melodijos yra panašios, skiriasi tik ritmika ir tonacijos. Tai rodo, kad lietuviška melodija yra lenkiškos kilmės, išsiskiria tik vietinio kolorito ypatumais.

Istoriniuose šaltiniuose minima, kad baigiamosios „Graudžių verksmų“ giesmės „Kurs už mus kaltus kentėjai“ teksto ir muzikos autorius XVI a. lenkų pranciškonas Vladislovas iš Gielniovo (Vaišnora, 1958, p. 173).

Lietuviškos „Graudžių verksmų“ giesmės „Kurs už mus kaltus kentėjai“ melodija (Motuzas, 2005, p. 62):

Kurs už mus kaltus kentėjai (pabaigos giesmė)

Musical score for the song "Kurs už mus kaltus kentėjai" (pabaigos giesmė). The score is written in G major, 4/4 time, and consists of four staves of music. The lyrics are: "Kurs už mus kal - tus ken - tė - jai, Jė - zau Kris - tau, Die - ve mū - su, būk mums gai - les - tin - gas, būk mums gai - les - tin - gas! (3 k.) Būk mums gai - les - tin - gas!"

Latviškos „Rūgtas asaras“ giesmės „Tu, kurs par mums esi cītis“ melodi-
ja (Teicit Kungu, 1987, l. 65):

Tu, kurs par mums esi cītis

Musical score for the song "Tu, kurs par mums esi cītis". The score is written in G major, 4/4 time, and consists of two staves of music. The lyrics are: "Nasteidzuts *mf* Tu, kurs par mums e - si ci - tis, Je - zu Kri - stu, my - usu Tu Kungs, Ap - sa - zā - loj par mums, ap - sa - zā - loj par mums".

11
Un Tu, ku-ra rei-zė e-si cī-tu-se O Ma-ri-ja, Dī-va
16
Mō-te, Lyu-dzīs Dī-vu par mums, Lyu-dzīs Dī-vu par-mums.

Lenkiškos „Gorskie żale“ giesmės „Któryś z anas cierpiął rany“ melodija (Siedlecki, 1994, s. 124):

Któryś za nas cierpiął rany

Któryś za nas cierpiął rany.*
2 Je-zu Chry-s-te, zmi-luj się nad na-mi. 3x

Šių melodijų analizė atskleidžia, kad latviškąją ir lenkiškąją melodijas šiek tiek vienija melodijų slinkty. Lietuviška melodija yra originali.

Išvados

Atlikus tyrimą, galima daryti šias išvadas:

1. Katalikų liaudies pamaldumo praktikos „Graudūs verksmai“ ir jos giesmių melodijų ištakos yra Lenkijoje.
2. Peržiūrėję pateiktas lietuvių, latvių ir lenkų „Graudžių verksmų“ giesmių melodijas, galime teigti, kad iš Lietuvoje giedamų še-

šių giesmių melodijų trys yra lenkų kilmės, turi vietinių ypatumų, trys – lietuviškos, originalios.

Išvados pagrindžia tyrimo pradžioje išsiskeltą hipotezę, kad „Graudžių verksmų“ muzika Lietuvoje yra ne vietinės kilmės, atkeliavusi iš svetur, tik išsiskirianti vietiniu koloritu.

Literatūra

- Abba – Ojczy. (2005). Pieśni i piosenki religine, zebrał i opracował ks. Hieronim Chamski. Płock.*
- Chadam, A. (1984). *Śpiewnik Kalwaryjski*. Kalwaria Zebrzydowska.
- Droga Krzyżowa. (1987). Dzieje nabożeństwa i antologia współczesnych tekstów.*
Opr. ks. Jerzy Kopeć. Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha.
- Encyklopedia Katolicka. (1989). T. 5. Lublin.*
- Graudūs verksmai. (1998). Kaunas.*
- Kauno arkivyskupijos kurijos archyvas (KAKA). [Sine anno]. Nr. 289.*
- Liturgijos apžvalga. (1996). Parengė s. O. Baliūnaitė ACJ, s. E. Bedalytė ACJ. Tekstus papildė kun. V. Šimkūnas. Kaunas.*
- Liturginis giesmynas. (1993). Paruošė kun. K. Senkus, M.M.S. Išleido Vilkaviškio vyskupijos kurija.*
- Liturginis kalendorius 2006–2007. (2006). Sudarė kan. teol. lic. V. Gudeliūnas. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.*
- Liturginis maldynas. (1996). Ketvirtasis pataisytas leidimas. Vilnius: Katalikų pasaulis.*
- Motuzas, A. (2005). *Katalikų liaudies pamaldumo praktikos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Motuzas, A. (2012). Seinų vyskupijos dvasininkijos indėlis į Graudžių verksmų sklaidą Lietuvoje. *LOGOS*.
- Siedlecki, J. (1994). *Śpiewnik Kościelny*. Wydanie XXXIX. Kraków.
- Slavējiet kungu. (1994). Lūgšanu un dziesmu grāmata katoļiem. Rīga: Rīgas metropolijas kūrja.*
- Teicit Kungu. (1987). Goreigōs dzīsmes. T. 1. Rīga: Reigas Metropolijas Kūrja.*
- Teicit Kungu. (1990). 1186–1989 Kristticeibas 800 g. pimiņai Mōras zemē. Rīga: Reigas Metropolijas Kurija.*
- Vaišnora, J. (1958). *Marijos garbinimas Lietuvoje*. Roma.
- Śpiewnik liturgiczny. (1998). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego uniwersytetu Lubelskiego.*

THE *MOURNFUL LAMENTATIONS* MUSIC IN LITHUANIA: LOCAL OR NON-LOCAL?

Alfonsas Motuzas

Summary

The *Mournful lamentations* songs are sung only in Lithuania, Latvia and Poland. Following songs are one's of the nations devotions practices of the Catholic Church. The *Mournful lamentations* nations' devotion practice author is Polish monks. They are in XV age originator the genre *lamento* – “lament”. In Lithuania this religious songs are singings in the Lenten's time before Mass or after theirs in the church, in the churchyard, near the crosses, lurds and at the homes. The *Mournful lamentations* are made for six songs. The question is – whether it's local o non-local tradition? Purpose of the research: investigate music of the *Mournful lamentations* songs in Lithuania. Tasks of the research are: firstly, to present the historical genesis of the *Mournful lamentations* devotional practice; secondly, to present the *Mournful lamentations* music various examples; thirdly, representations Lithuanian, Latvian and Poland melodies together to compare; fourthly, to afford conclusions.

Results of conducted research allow drawing these conclusions: firstly, the beginning of the *Mournful lamentations* national devotional practice and their music is in Poland; secondly, the research revelation, those three songs melodies of the *Mournful lamentations* in Lithuania are Polish genesis with Lithuanian colour and three songs melodies are from Lithuania origin.

The conclusions validate the hypothesis that the *Mournful lamentations* music in Lithuania is non-local, but brought with Lithuanian colour.